

**ความเหมือนและความแตกต่างในการวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล :
ปรากฏการณ์วิทยา, ทฤษฎีพื้นฐาน และชาติพันธุ์วรรณา**

ประณีต ส่องวัฒนา *

Praneed Songwathana, RN., Ph.D.

วิภาวี คงอินทร์ **

Wipawee Kongin, RN., D.N.Sc.

เพลินพิศ ฐานิวัฒนานนท์ ***

Pleonplit Thaniwattananon, RN., Ph.D.

บทคัดย่อ

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาลที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งในความหลากหลายนั้นก็มีความเหมือนและความแตกต่างของหลักการ วิธีการ และจุดมุ่งหมายของการศึกษาวิจัย ทำให้ผู้วิจัยหลายท่านอาจมีความสับสนหรือไม่เข้าใจในการเลือกวิธีการใดที่เหมาะสม บทความนี้เป็นการนำเสนอความเหมือนและความแตกต่างของการวิจัยเชิงคุณภาพที่พบ

บ่อย คือ ปรากฏการณ์วิทยา ทฤษฎีพื้นฐาน และชาติพันธุ์วรรณา ซึ่งรวบรวมจากความรู้และประสบการณ์ของผู้เขียน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงและเป็นข้อพิจารณาของผู้วิจัยในการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาลมีคุณค่าและมีความสมบูรณ์มากขึ้น

คำสำคัญ : ความเหมือน, ความแตกต่าง, การวิจัยเชิงคุณภาพ, การพยาบาล

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการพยาบาล
ศัลยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการพยาบาล
อายุรศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์

***อาจารย์ประจำภาควิชาการพยาบาลอายุรศาสตร์
คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขล
านครินทร์

Abstract

Various methodologies have been used in qualitative nursing research which approaches may have both similarities and differences in terms of disciplines, methods, and aims of the research. Thus, many researchers may be confused and unclear of which methods would be appropriate, This article presents the similarities and differences

in three common qualitative research methods : phenomenology, Grounded theory, and ethnography based on authors 's knowledge and experiences. In addition, the authors hope that this article will be useful for novice researchers and readers to facilitate in choosing qualitative research method.

Key words : Similarities, Differences, Qualitative research, Nursing

ปัจจุบัน การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นที่สนใจของนักวิชาการทางสุขภาพมากขึ้น โดยเฉพาะทางการพยาบาล และที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นคือ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีองค์ประกอบซับซ้อนและมีความหลากหลายในมิติต่างๆ ตามรากฐานหรือทฤษฎีของศาสตร์แต่ละสาขา ทำให้เกิดคำถามและเป็นที่สงสัยอยู่บ่อยครั้งในวงการศึกษาและวิจัยชั้นอุดมศึกษาในประเทศไทยว่า ในความหลากหลายนั้น มีความเหมือนและความแตกต่างของรูปแบบวิธีการ และจุดมุ่งหมายของการวิจัยหรือไม่ อย่างไร ซึ่งในบทความนี้ได้วิเคราะห์และสรุปจากการเสวนาทางวิชาการ และจากประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมเสวนาวิชาการในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเปรียบเทียบถึงรูปแบบและระเบียบวิธีวิจัยทางปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ทฤษฎีพื้นฐาน (Grounded theory) และชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) เพื่อทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากขึ้นและเป็นประโยชน์ทางการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ: ความแตกต่างจากการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นคำที่เรียกชื่อตามวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจและแปลข้อมูลที่ได้จากการรับรู้ การให้ความหมาย และแสดงพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นๆ โดยถือว่าผู้ที่รู้ดีที่สุดที่สุดในข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ คือ ผู้ที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นๆ (ชาย, 2531) นอกจากนี้ด้วยความเชื่อที่ว่าความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความจริงแท้แน่นอนไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาติที่เป็นสากลเสมอไป หรือต้องการการพิสูจน์ การเจตนาวัดได้ การวิจัยเชิงคุณภาพจึงเป็นการตีความโดยใช้ความรู้ในบริบทที่เป็นธรรมชาติและที่ปรากฏอยู่จริง ไม่ได้ใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ อ้างอิง และไม่ต้องจัดหรือควบคุมสถานการณ์ที่ต้องการศึกษา หรือการสร้างกรอบแนวคิดจากทฤษฎีที่มีอยู่ก่อน เพื่อทดสอบชี้แนะและทำให้เกิดความลำเอียงในการวิจัย แต่มุ่งเน้นการแสวงหาข้อเท็จจริงที่มีการยึดหยุ่นตามลักษณะธรรมชาติและ ความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลจึงมีความสำคัญ เพื่อนำไปสู่คำตอบและข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามธรรมชาติและยืนยันว่าข้อมูลที่เกิดขึ้นและมีอยู่จริง

เพื่อให้ได้มาซึ่งความหมาย ความรู้สึก และการแสดงพฤติกรรมต่อการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล จำเป็นต้องอาศัยวิธีการรวบรวมข้อมูลหลายวิธีร่วมกันหรือวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์

การสนทนากลุ่ม การเข้าไปมีส่วนร่วมกับผู้ให้ข้อมูล หรือชุมชนที่ศึกษา การบันทึกข้อมูลภาคสนาม การใช้ข้อมูลเอกสาร การบันทึกเสียง การถ่ายภาพ ถ่ายวีดิทัศน์ หรือภาพยนตร์ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้ มาวิเคราะห์หาข้อสรุป อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ ข้อมูลจำเป็นต้องดำเนินการไปพร้อมๆ ขณะเก็บ รวบรวมข้อมูลด้วย ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุด การเก็บข้อมูล เพื่อการตรวจสอบความเชื่อถือได้ ของแหล่งข้อมูลหรือยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ที่ได้มาโดยอาศัยเทคนิควิธีการต่างๆ เช่น เทคนิค การตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ซึ่งเป็นการ ยืนยันด้วยข้อมูลจากหลายแหล่ง (data triangulation) หรือนักวิจัยหลายคน (investigator triangulation) หรือใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธี (methodological triangulation) หรือใช้วิธีตั้งสมมติฐาน ขั้วตรงข้าม แล้วอธิบายด้วยแนวคิดหรือทฤษฎีที่ ต่างกัน (theoretical triangulation)

ดังนั้นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงเป็นการวิจัย ที่แตกต่างไปจากการวิจัยเชิงปริมาณ ในหลาย ลักษณะ ที่สำคัญ คือ เป็นวิธีการศึกษาหรือแสวงหาความรู้จากปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ ไม่มีการจัดหรือควบคุมตัวแปรหรือหน่วยที่ศึกษา เน้น การได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นความรู้สึก การให้ความ หมายตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลสำคัญ ของปรากฏการณ์นั้นๆ ซึ่งไม่ใช่มาจากการเลือก โดยการสุ่ม และไม่ใช้สถิติในการวิเคราะห์หรือจัด การกับข้อมูล แต่เน้นกระบวนการแสวงหาคำตอบที่ มีความหลากหลายและเป็นองค์รวมของคนโดยมิได้ มุ่งเน้นการหาคำตอบเดียวหรือต้องการพิสูจน์เพื่อ นำไปสู่การอธิบายในปรากฏการณ์อื่นทั่วไป นอก

จากนั้นตลอดกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพจะ ต้องอาศัยผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือที่สำคัญ

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพที่หลากหลาย : ความเป็นมาและความหมาย

รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพที่ปรากฏอยู่ใน งานวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล มีหลาย ประเภท ที่จะกล่าวในบทความนี้คือ การวิจัยเชิง ปรากฏการณ์วิทยา การวิจัยเชิงทฤษฎีพื้นฐานและ การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาซึ่งเป็นที่นิยมกันทั่วไป โดยมีความเป็นมาและความหมายของการวิจัยเชิง คุณภาพในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าว คือ (อาภรณ์, 2535 ; Streubert & Carpenter, 1995)

การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

เป็นอีกการวิจัยที่มีรากฐานมาจากหลัก ปรัชญา (philosophy) เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ การให้ความหมายจากประสบการณ์ตามสถาน การณ์ที่เป็นจริง และตามการรับรู้ของผู้ที่อาศัยอยู่ ในสถานการณ์นั้นๆ เน้นธรรมชาติ (nature) และ ความเป็นจริง (truth) ของปรากฏการณ์ และ สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของปรากฏการณ์อย่าง ลึกซึ้ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ ศึกษา หรือธรรมชาติของมนุษย์ โดยเชื่อมโยง ระหว่างความจริงและการรับรู้ ทฤษฎีและการ ปฏิบัติ บุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาของ ปรัชญาแนวปรากฏการณ์วิทยา คือ ฮัสเซล (Streubert & Carpenter, 1995) ซึ่งมีแนวคิดหลักที่ สำคัญ คือ การค้นหาความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ โดยไม่มีการคิดล่วงหน้า หรือถ้ามี ผู้ศึกษาจะต้อง

แยกออกจากสิ่งที่กำลังศึกษา และเนื่องจากฮัสเซลมีพื้นฐานเป็นนักคณิตศาสตร์ จึงใช้คำว่า “เก็บไว้ในวงเล็บ” (bracketing) และมีกระบวนการตัดทอน (reduction) ของข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออกไปเพื่อให้ได้ความหมายของสิ่งที่ต้องการศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งต่อมาไฮเดกเกอร์ (Heidegger) ศิษย์เอกและเพื่อนร่วมงานของฮัสเซล ได้พัฒนาแนวคิดของการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์วิทยาเพื่อทำความเข้าใจ (hermeneutic phenomenology) โดยเน้นว่า เป็นการค้นหาเพื่อแปลความหมายของการมีชีวิตหรือการเป็นอยู่ในปรากฏการณ์นั้นๆ ของบุคคลที่มีความหมายต่อบุคคลนั้นอย่างไร ดังนั้นการเข้าใจแนวคิดของความเป็นบุคคล จึงมีความสำคัญเพราะจะนำไปสู่แนวคิดในการเลือกใช้ปรัชญานี้เป็นระเบียบวิธีวิจัย ซึ่ง ไฮเดกเกอร์ กล่าวไว้ดังนี้ (Playger, 1994)

บุคคล (person) เป็นผู้ให้ความหมายต่อปรากฏการณ์ตามความคิดความรู้สึกของตนเอง ซึ่งอาจแตกต่างจากความหมายของคนอื่นๆ นั่นคือประสบการณ์ของใครก็เป็นของคนๆ นั้น ซึ่งเป็นประสบการณ์เฉพาะและเป็นความจริงของบุคคลนั้น โดยเชื่อว่าบุคคลมีคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. บุคคลเป็นผู้ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อม (the person as having a world) หมายถึง บุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่ติดตัวเขามาตั้งแต่กำเนิด ไม่สามารถแยกจากกันได้ สิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึง ภาษา ภูมิหลัง หรือวัฒนธรรมที่สืบทอดและติดตัวบุคคลนั้นมาตั้งแต่กำเนิด ไม่ใช่เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ดังนั้นการศึกษาถึงบุคคลจะต้องศึกษาให้เข้าใจในบริบทที่เป็นสิ่งแวดล้อมของ

บุคคลนั้นว่าเป็นอย่างไร

2. บุคคลเป็นผู้ให้คุณค่า (the person as a being for whom things have significance and value) หมายถึง บุคคลให้คุณค่าหรือความหมายแต่ละเรื่องไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ภาษา และภูมิหลังของแต่ละบุคคล ดังนั้นการทำความเข้าใจในการแสดงออกหรือความรู้สึกของบุคคล จึงต้องศึกษาบุคคลในบริบทของคนๆ นั้น ตัวอย่างเช่น สีแดงอาจเป็นสีที่บุคคลในสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ให้คุณค่าในทางบวกที่หมายถึง ความรัก และการให้ความรักซึ่งกันและกัน แต่กลับมีความหมายในทางลบตามการรับรู้ของบุคคลในอีกสังคมวัฒนธรรมหนึ่งก็ได้ เช่น เป็นสีแห่งอันตราย เป็นต้น

3. บุคคลเป็นผู้แปลความหมาย (the person as self-interpreting) หมายถึง บุคคลให้ความหมายของประสบการณ์ตามความคิด ความรู้สึกของตนเอง ซึ่งแตกต่างจากความหมายของบุคคลอื่นหรือความจริงจากทฤษฎี เช่น ผู้ป่วยรายหนึ่งให้ความหมายของการใช้เข็มฉีดยา ร่วมกันกับเพื่อนในกลุ่มว่า เป็นสัญลักษณ์แห่งการยอมรับ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่ม ซึ่งในความคิดเห็นของบุคคลอื่นอาจมองการกระทำดังกล่าวว่า เป็นแค่การฉีดยาเสพติดหรือเป็นสิ่งที่ไร้เหตุผล เป็นต้น

4. บุคคลเป็นหน่วยรวม (the person as embodied) นั่นคือ รวมการให้ความหมาย ความคาดหวัง ความรู้สึกนึกคิด นิสัย แบบแผนการดำเนินชีวิต ไว้ด้วยกันเป็นหนึ่งเดียว ไม่สามารถแยกคนออกเป็นส่วนๆ โดยเชื่อว่า คนประกอบด้วย กาย จิต สังคม และต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่ง

แวดล้อม ดังนั้นประสบการณ์ของบุคคลจึงเป็นประสบการณ์โดยรวม ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงของทุกสิ่งในตัวบุคคลคนนั้น

5. บุคคลมีมิติของเวลา (the person in time) ประสบการณ์ชีวิตของบุคคลจะเป็นอยู่ตามมิติของเวลา โดยความคิดในปัจจุบันของบุคคลจะได้รับอิทธิพลมาจากอดีต และส่งผลถึงอนาคตได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลตระหนักและให้ความสนใจ ตัวอย่างเช่น การศึกษาถึงประสบการณ์ของพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยเอดส์ พบว่าพยาบาลเชื่อว่า ทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ส่งผลต่อการให้การดูแลผู้ป่วยในปัจจุบันของเขา และเชื่อว่าในความดีที่สั่งสมจะส่งผลให้ตนเองมีอนาคตที่ดี

สิ่งแวดล้อม (world) เป็นกลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลมีประสบการณ์อยู่ในปัจจุบัน รวมถึง ภูมิหลัง อายุ การศึกษา ภาษา วัฒนธรรม และค่านิยมทางสังคม ซึ่งซึมซับอยู่ในตัวบุคคลที่เรียนรู้มาตั้งแต่เกิด และเชื่อว่าบุคคลไม่สามารถแยกจากสิ่งแวดล้อมได้

การเชื่อมโยงประสบการณ์ (hermenutic circle) เป็นการเชื่อมโยงประสบการณ์ในอดีต ที่บุคคลเคยได้รับหรือเข้าใจมาก่อน เข้ากับประสบการณ์ครั้งใหม่ เพื่อที่จะรับรู้และให้ความหมายกับประสบการณ์ครั้งใหม่เป็นลูกโซ่ นั่นคือ บุคคลเข้าใจบางสิ่งบางอย่างได้ โดยการเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งที่บุคคลนั้นรู้จักหรือเคยมีประสบการณ์มาก่อน

ต่อมามีผู้ให้แนวคิดเพิ่มเติมในการศึกษาทางปรากฏการณ์วิทยาเพื่อให้เข้าใจถึงประสบการณ์ของบุคคลที่ลึกซึ้ง คือ กาดาเมอร์

(Gadamer, 1976 ; Thompson, 1990) ซึ่งเป็นศิษย์เอกและเพื่อร่วมงานของไฮเดกเกอร์ โดยเพิ่มเติมแนวคิดที่สำคัญอีก 2 ประการ ดังนี้

1. ภาษา โดยเชื่อว่า ภาษาเป็นสื่อกลางที่สำคัญ ที่จะสื่อความหมายให้เข้าใจปรากฏการณ์นั้นๆ ภาษาเป็นสื่อที่จำเป็นและต้องทำความเข้าใจทั้งในรูปแบบและความหมายของภาษา ซึ่งอาจเป็นคำเฉพาะที่เข้าใจเฉพาะในกลุ่มหรือสังคมที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องใช้ในการสนทนาหรือการสื่อสารโดยทำความเข้าใจกับคำหรือ “ภาษา” ที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการสื่อความหมาย ตัวอย่างในการศึกษากระบวนการกลายเป็นหมอนวดไทย (สลิมาน, 2537) คำว่า “เด็ก” เป็นภาษาหรือคำที่ใช้กันในกลุ่มหมอนวด ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกแทน “พนักงานนวด” ซึ่งผู้ศึกษาหรือผู้สัมภาษณ์ต้องทำความเข้าใจในคำดังกล่าว จึงจะเข้าใจประสบการณ์ทั้งหมดของผู้ให้ข้อมูลได้

2. การเชื่อมโยงความหมาย (the fusion of horizons) เป็นการเชื่อมมุมมองของนักวิจัย ซึ่งรวมถึงความรู้และสิ่งต่างๆ จากการศึกษานั้น กับผู้ให้ข้อมูล แต่ความเข้าใจถูกต้องและลึกซึ้งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ มีการทำความเข้าใจ เชื่อมโยง แลกเปลี่ยนและขยายความคิดเห็นต่อกัน เพื่อช่วยลดอคติ หรือความคิดที่เกิดขึ้นก่อนการศึกษา เพราะในการศึกษาถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้ศึกษาย่อมต้องมีความรู้หรือการคิดที่เกิดจากการอ่าน หรือทบทวนวรรณกรรมมาก่อนแล้ว ทำให้เกิดข้อสงสัยหรือคำถาม อย่างไรก็ตามคำถามที่ต้องการการตอบของผู้ให้ข้อมูล ไม่ได้ใช้เป็นกรอบที่จำกัดการตอบหรือข้อมูลที่ต้องการศึกษา แต่ควรเป็นในลักษณะของการ

เชื่อมโยง เพื่อให้สิ่งที่ศึกษาหรือข้อมูลที่ค้นพบนั้น
เกิดความหมายและความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างผู้
ศึกษาและผู้ให้ข้อมูล โดยไม่เกิดความลำเอียง

การวิจัยเชิงทฤษฎีพื้นฐาน

เป็นวิธีการวิจัยที่มีรากฐานมาจากศาสตร์
ทางสังคมวิทยา (sociology) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
สร้างทฤษฎี หรือหลักการจากข้อเท็จจริงที่ได้จาก
สถานการณ์จริง และตามการรับรู้ของผู้ที่อยู่ใน
สถานการณ์นั้น ทฤษฎีที่ได้จะมีความสัมพันธ์เชื่อม
โยงและเหมาะสมกับข้อมูลที่รวบรวมได้ และสามารถอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างตรงไป
ตรงมา ผู้สร้างวิธีวิจัยประเภทนี้ คือ นักสังคมวิทยา
สองท่าน (Glasser & Strauss, 1967) ที่ใช้กรอบ
แนวคิดของการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
(symbolic interaction) เพื่อทำความเข้าใจถึงพฤติ
กรรมของบุคคล แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้
กล่าวถึงลักษณะความเชื่อที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. บุคคลจะปฏิบัติ หรือลงมือกระทำ หรือ
มีปฏิกิริยาต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น วัตถุ สถาบัน แนวคิด
สถานการณ์ต่อบุคคลอื่น หรือต่อตนเอง ตามความ
หมายวัฒนธรรม (cultural meaning) ของสิ่งต่าง ๆ
เหล่านั้นที่มีต่อตนเอง นั่นคือ ถ้าต้องการศึกษา
พฤติกรรมของใครก็ต้องศึกษาในบริบทของคนๆ
นั้น

2. ความหมายของสิ่งต่างๆ เป็นผลสืบ
เนื่องมาจากปฏิกิริยาทางสังคมระหว่างบุคคลนั้นกับ
บุคคลอื่นๆ

3. ความหมายดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดและ
ปรับเปลี่ยนไปตามกระบวนการแปลความหมาย

ของบุคคลนั้นที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่เผชิญอยู่

การวิจัยนี้จึงเหมาะสมกับการศึกษาเพื่อ
อธิบายปรากฏการณ์ที่ยังไม่ชัดเจน หรือยังไม่ทราบ
ถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้อง
กับพฤติกรรมของบุคคล

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

เป็นวิธีการวิจัยที่มีรากฐานมาจากศาสตร์
สาขา ทางมนุษย์วิทยา (anthropology) และสังคม
วิทยา (sociology) เพื่ออธิบายถึงประสบการณ์และ
การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลที่ ปรากฏอยู่ใน
สิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งโดย
เฉพาะ โดยเน้นถึงความรู้ทาง วัฒนธรรมของของ
บุคคลเป็นสำคัญ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็นการศึกษา
เพื่อให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของบุคคล (Spradley,
1979) แนวคิดพื้นฐานสำคัญทางการศึกษาเชิงชาติ
พันธุ์วรรณา คือ ความเชื่อที่ว่า

1. พฤติกรรมของบุคคลมีความสัมพันธ์
เชื่อมโยงอย่างเหนียวแน่นกับการให้ความหมาย
ของสถานการณ์ที่บุคคลนั้นเผชิญ

2. ความเข้าใจหรือพฤติกรรมของบุคคล
มีการเปลี่ยนแปลงได้เมื่อบุคคลนั้นมีปฏิสัมพันธ์กับ
บุคคลอื่น

3. ภายใต้สถานการณ์เดียวกันบุคคลอาจมี
มุมมองที่แตกต่างกัน

4. ความเชื่อและพฤติกรรมของบุคคลเป็น
ที่เข้าใจอย่างชัดเจนด้วยการศึกษาถึงวัฒนธรรม

ดังนั้นลักษณะสำคัญในการศึกษาเชิงชาติ
พันธุ์วรรณา จึงเป็นการศึกษาเพื่ออธิบายและแปล
ความหมายถึงแบบแผนทางวัฒนธรรม (cultural

pattern) ของบุคคลที่เกิดขึ้น ณ ที่ใดที่หนึ่ง (field) ด้วยการเก็บข้อมูลที่เป็นธรรมชาติและครบวงจร (cyclic nature of data collection) (Strcubert & Carpenter, 1995)

จากความหมาย แนวคิดและลักษณะสำคัญของการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ จะพบว่ามีทั้งความเหมือน และความแตกต่างกัน ดังนี้

ความเหมือน

การวิจัยเชิงคุณภาพที่มีรูปแบบและชื่อเรียกแตกต่างกันขึ้นกับแนวคิดและมุมมองของผู้มีประสบการณ์ในศาสตร์สาขาต่างๆ อย่างไรก็ตามในความหลากหลายนั้นก็มีลักษณะบางประการที่เหมือนกัน หรือเป็นจุดร่วมที่คล้ายคลึงกัน คือ

1. ขอบเขตของการศึกษา เพื่อให้เข้าใจความหมายในลักษณะองค์รวมของสถานการณ์ การกระทำ หรือพฤติกรรมของบุคคล ด้วยการอธิบายถึงสถานการณ์ การกระทำหรือพฤติกรรมนั้นๆ มากกว่าการค้นหาสาเหตุและผลของการกระทำ

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ไม่ใช้วิธีการทางสถิติ แต่เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่สามารถให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นได้เป็นอิสระ ไม่มีอคติของผู้วิจัยในการเลือก นอกจากนี้กลุ่ม ตัวอย่างที่ถูกเลือกต้องมีความหลากหลายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เพียงพอในการอธิบายหรือเห็นภาพของสิ่งที่ศึกษาได้ชัดเจน ดังนั้น การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเชิงคุณภาพที่เหมือนกัน คือ เน้นที่คุณภาพของข้อมูลมากกว่าที่ปริมาณของข้อมูลที่ได้

3. หลักการเก็บข้อมูล ใช้วิธีการหลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและมีความน่าเชื่อถือ โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมชาติของผู้ให้ข้อมูลมากกว่าการกระตุ้นหรือบังคับให้ได้ข้อมูลออกมา รวมทั้งวิธีการเก็บข้อมูลทุกวิธี จำเป็นต้องมีการระบุแนวของคำถามย่อยที่ชัดเจน และที่สำคัญคือ ผู้วิจัยจะเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

4. หลักการวิเคราะห์ข้อมูล มีความเหมือนในระดับของการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาที่เป็นระบบเป็นขั้นตอน และทดสอบความตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้ นอกจากนี้ กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มต้นเก็บข้อมูลจนสิ้นสุดการวิจัย

5. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (triangulation) เป็นวิธีการที่สำคัญหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้ว่าตรงกันและน่าเชื่อถือได้หรือไม่ ลักษณะและวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัยทั้ง 3 รูปแบบหรือที่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มี 4 วิธี คือ (Wilson & Hutchison, 1991)

5.1 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้วยข้อมูลหลายแหล่ง (data triangulation) ตัวอย่างเช่น การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลายคนในเรื่องเดียวกัน และนำข้อมูลมาตรวจสอบว่ามีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันหรือไม่ อย่างไร นอกจากการตรวจสอบข้อมูลด้วยข้อมูลที่ได้จากบุคคลหลายคนแล้ว อาจใช้เวลาเป็นสัปดาห์กำหนดการตรวจสอบข้อมูลที่ได้ เช่น การสัมภาษณ์พยาบาลที่ทำงานในแต่ละ

เวอร์ เช่น เวอร์เข้า เวอร์บ่าย และเวอร์ดึกว่า มีความเห็นตรงกันหรือแตกต่างกันหรือไม่ มีข้อมูลใดที่สอดคล้องกัน เป็นต้น

5.2 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้วยวิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธี (methodological triangulation) เช่น ใช้วิธีการสัมภาษณ์ ร่วมกับการสังเกต และการบันทึกภาคสนาม เพื่อนำมาตรวจสอบความตรงของข้อมูลที่ได้จากสามวิธีการ ดังนั้น การใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายเพิ่มขึ้น จะช่วยในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้มากขึ้น

5.3 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้วยการใช้ทฤษฎีหรือกรอบแนวคิดที่ต่างกัน (theoretical triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีหลายทฤษฎี มาอธิบายข้อค้นพบที่ได้จากสมมุติฐานที่ตั้งไว้มากมาย ขณะดำเนินการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การใช้กรอบแนวคิดการดูแลตนเองของโอเรม หรือของคนอื่นมาอธิบายและยืนยันผลหรือข้อมูลที่ได้ว่าเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

5.4 การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้วยนักวิจัยหลายคน (investigator triangulation) เป็นการใช้นักวิจัยหลายคนหรือมากกว่าหนึ่งคนได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อลดความลำเอียงของข้อค้นพบที่ได้ให้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งสามรูปแบบอาจใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ที่คิดว่าเหมาะสมกับงานวิจัยเรื่องนั้น ๆ หรือถ้าใช้หลายวิธีร่วมกันจะยิ่งเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล

6. ความอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) ความอิ่มตัวของข้อมูลเป็นดัชนีชี้วัดหนึ่งที่จะช่วยบอกว่า ข้อมูลที่เก็บมานั้นเพียงพอแล้วหรือยัง และอาจกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้ว่าเพียงพอหรือต้องการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพิ่มเติม ซึ่งในงานวิจัยเชิงคุณภาพทั้ง 3 รูปแบบต้องการความอิ่มตัวของข้อมูลเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะทราบได้อย่างไรว่า ข้อมูลที่เก็บมานั้นมีความอิ่มตัวแล้ว ซึ่งสามารถพิจารณาจากเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

6.1 การทดสอบทางทฤษฎี เป็นวิธีการที่อาศัยทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งในการทดสอบกับข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วว่า ยังมีข้อมูลใหม่เกิดขึ้นอีกหรือไม่ เช่น ทฤษฎีหนึ่งว่าด้วยหลักการทำให้แผลของพยาบาลประกอบด้วย 5 ข้อ แต่ข้อมูลที่คุณศึกษาเก็บรวบรวมได้ถึงปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 3 ข้อ ดังนั้น ผู้ศึกษาอาจจะตั้งข้อสงสัยและต้องการหาข้อมูลเพิ่มเติมว่ามีวิธีการอื่น ๆ อีกหรือไม่ ด้วยการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เช่น สัมภาษณ์และสังเกตการทำแผลของพยาบาลในสถานที่อื่นที่อยู่ในบริบทที่เป็นธรรมชาติที่เป็นจริง นั่นคือ สัมภาษณ์พยาบาลที่ทำงานในหอผู้ป่วยอื่นก็ได้ เพราะเรื่องหรือประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการทดสอบหรือพิจารณาถึงความอิ่มตัวของข้อมูล คือ การทำแผล ถ้าพบว่าไม่มีข้อมูลใหม่เพิ่ม ก็สามารถสรุปได้ว่า ข้อมูลนั้นมีความอิ่มตัวแล้วตามธรรมชาติในหน่วยที่ศึกษาที่เป็นจริง

6.2 การทดสอบด้วยเทคนิคการเก็บข้อมูล เป็นวิธีการหนึ่งที่นิยมใช้กันมาก ด้วยการให้เทคนิคการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณลักษณะพิเศษหรือแตก

ต่างไปจากกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์แล้ว และทำการสัมภาษณ์ในเรื่องหรือประเด็นเดียวกัน เพื่อค้นหาข้อมูลใหม่ว่ามีหรือไม่ หรืออาจใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลด้วยการใช้คำถามอื่นที่ให้ความหมายเหมือนกัน แต่การได้มาซึ่งคำตอบอาจต่างกัน หรือเป็นข้อมูลใหม่ซึ่งเป็นการบ่งชี้ถึงข้อมูลที่ รวบรวมได้ตั้งแต่ครั้งแรกยังไม่อึดตัว

6.3 การทดสอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยปกติ ผู้ทรงคุณวุฒิมักเป็นผู้ตรวจสอบความตรงของข้อมูลและเนื้อหาที่ได้ แต่ขณะเดียวกัน ผู้ทรงคุณวุฒิอาจเป็นผู้ตรวจสอบความอึดตัวของข้อมูลได้เช่นกัน ด้วยการตั้งข้อสังเกต สงสัย เพื่อต้องการค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมว่ามีอีกหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับประสบการณ์และความรู้ทางวิชาการเฉพาะเรื่องของผู้ทรงคุณวุฒิ

อย่างไรก็ตาม ความอึดตัวของข้อมูลมิได้ขึ้นกับจำนวนกลุ่มตัวอย่าง แต่ขึ้นกับเนื้อหาของเรื่องหรือประเด็นที่ศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างอาจมีเพียง 5 ราย 10 ราย หรือเท่าใดก็ได้ นอกจากนี้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างมีอาจจะกำหนดไว้ล่วงหน้าได้ว่าจะใช้จำนวนตัวอย่างเท่าใด ทั้งนี้ขึ้นกับธรรมชาติของการเก็บข้อมูลและทิศทางของข้อมูล (Sandelowski, 1986) แต่ก็มีผู้เสนอแนะว่าขนาดของตัวอย่างจากการสัมภาษณ์และ/หรือการสังเกตที่ใช้ในวิจัยทฤษฎีพื้นฐาน ควรจะประมาณ 30 - 50 คน (Morse, 1994)

7. การนำข้อค้นพบไปใช้ในสถานการณ์ทั่วไป (generalization) สิ่งที่เหมือนกันและเป็นข้อจำกัดของการวิจัยเชิงคุณภาพทั้ง 3 รูปแบบ คือ

การนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้อธิบายหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นทั่วไป ดังนั้น ข้อจำกัดนี้จึงถือเป็นข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัยในรูปแบบดังกล่าว

8. จรรยาบรรณของนักวิจัย (ethical concern) จรรยาบรรณของนักวิจัยหรือผู้ศึกษาเป็นข้อที่ทุกคนต้องตระหนักและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการวิจัยทุกประเภท โดยเฉพาะในงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดีตลอดทั้งกระบวนการวิจัย เพราะข้อมูลที่ต้องการส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการสะท้อนความรู้สึก ความคิดเห็น การให้ความหมายที่เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่สัมผัสต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันและต่อไปถึงอนาคต ซึ่งในบางครั้งหรือบ่อยครั้งที่ผู้ศึกษาต้องเผชิญกับประเด็นปัญหาในเชิงจริยธรรมของการวิจัยศึกษา เช่น ผู้ให้ข้อมูลแสดงหรือระบายความรู้สึกเสียใจ ร้องไห้ ที่เกิดจากการสัมภาษณ์ หรือในกรณีที่ ผู้ให้ข้อมูลต้องการเงินเพื่อไปใช้จ่ายด้วยความจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ศึกษาควรทำอย่างไร รวมถึงในการกล่าวอ้างถึงผู้ให้ข้อมูลในรายงานการศึกษา ก็ต้องใช้ชื่อหรือนามสมมุติ เป็นต้น ดังนั้น ผู้ศึกษาจะต้องมีการเตรียมตนเองและเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมและไม่กระทบต่อจรรยาบรรณของนักวิจัย

9. ความน่าเชื่อถือหรือความตรงของข้อมูล ความน่าเชื่อถือของข้อมูลถือเป็นหัวใจสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพทั้ง 3 รูปแบบ เพราะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณค่าของงานวิจัย เกณฑ์ในการระบุ

ถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่สำคัญมี 4 ประการ คือ

9.1 การใช้คำพูดของผู้ให้ข้อมูลเพื่อยืนยันความจริงและความชัดเจน (credibility) การรายงานผลข้อมูลจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ จำเป็นต้องอาศัยคำพูดของผู้ให้ข้อมูลหรือแหล่งที่มาของข้อมูลต่างๆ เพื่อเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความน่าเชื่อถือและยืนยันได้ว่า ข้อมูลนั้นเป็นความจริงมีหลักฐานและตรวจสอบได้

9.2 มีความเฉพาะเจาะจงและนำไปใช้ได้จริงตามประสบการณ์ที่พบ (fitness) เป็นที่ทราบกันแล้วว่า งานวิจัยเชิงคุณภาพอาจมีข้อจำกัดในการนำไปใช้กับสถานการณ์ทั่วไป ดังนั้น การนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพทั้ง 3 รูปแบบ จะต้องมีความเฉพาะเจาะจงและชัดเจนของ เนื้อหา รวมทั้งองค์ประกอบต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้อ่านงานวิจัยยอมรับในผลการศึกษาที่ได้ การนำไปใช้จึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานหรือข้อตกลงที่เป็นไปตามประสบการณ์และสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกันหรือเหมือนกัน

9.3 มีความสม่ำเสมอชัดเจน และตรวจสอบได้ (auditability) ทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพทั้ง 3 รูปแบบ จะต้องมีการละเอียดชัดเจนที่สามารถตรวจสอบได้ และสามารถทำให้ผู้อื่นเข้าใจและปฏิบัติตามได้ เช่น ในการสัมภาษณ์ ต้องระบุถึงวันเวลาที่สัมภาษณ์ สถานที่สัมภาษณ์ แนวทางในการสัมภาษณ์ เป็นต้น

9.4 ไม่มีความลำเอียง (neutrality) คือ การนำเสนอผลตามความเป็นจริงของข้อมูลที่ได้ ซึ่งไม่ใช่เกิดจากความคิดเห็นของผู้ศึกษา แต่แสดงถึงข้อมูลที่ได้จากความคิดเห็นหรือประสบ-

การณ์ของผู้ให้ข้อมูลโดยแท้จริง

ความแตกต่าง

แม้งานวิจัยเชิงคุณภาพในแต่ละรูปแบบมีสิ่งที่เหมือนกันหลายประการ แต่ก็พบว่ามีจุดต่างหรือความไม่เหมือนอยู่บางประการ ดังนี้

1. จุดประสงค์ในการศึกษา (objective)

ตามความหมายของการศึกษาเชิงคุณภาพทั้ง 3 รูปแบบที่กล่าวมาข้างต้น จะพบว่า รูปแบบของการศึกษาในแต่ละวิธีมีจุดเด่นที่ต่างกันตรงที่ วัตถุประสงค์ในการศึกษา โดยการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา จะมุ่งเน้นเรื่องการให้ความหมาย ความรู้สึก และประสบการณ์ของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่เป็นประสบการณ์เฉพาะของบุคคลตามการรับรู้ของบุคคลนั้นๆ ส่วนการศึกษาเชิงทฤษฎีพื้นฐานนั้น มุ่งเน้นการค้นหาและอธิบายถึงกระบวนการการเกิดพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ทางสังคมใดสังคมหนึ่ง เพื่อให้ทราบแน่ชัดว่า พฤติกรรมเหล่านั้นมีอะไร มีความหมายอย่างไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร มีความเชื่อมโยงหรือมีปฏิสัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคมอย่างไร ตามลักษณะความเป็นจริงที่ปรากฏในสังคม และเป็นการศึกษาที่มุ่งสู่การตอบใน 2 ระดับ คือ ระดับพฤติกรรม (behavioral or interactional level) และระดับรูปสัญลักษณ์ (symbolic level) (Baker, Wuest & Sternl, 1992) ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการศึกษาในเชิงชาติพันธุ์วรรณา ตรงที่การศึกษาในเชิงชาติพันธุ์วรรณาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการให้ความหมายเชิงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในกลุ่มชนหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจถึงการให้ความหมายที่

มาจากมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่เรียกว่า อีมิก (emic) ถึงความเชื่อ ความคิดเห็น และความรู้ที่ประกอบกันขึ้นเป็นลักษณะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และเข้าใจว่ากลุ่มชนเหล่านั้นกระทำเช่นนั้นเพราะเหตุใด (Sorrel & Redmond, 1995)

3. คำถามการวิจัย (research question)

คำถามการวิจัยเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์หรือการค้นหาคำตอบที่มีความรู้ที่มีทิศทางชัดเจน และมีความหมายทางการศึกษาวิจัย คำถามที่มักใช้คืออย่างไรหรือทำไม มากกว่า อะไรหรือ ใช่ไหม ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างลักษณะคำถามการวิจัยที่ศึกษาในเรื่องคล้ายๆ กัน แต่มีทิศทางหรือจุดเน้นแตกต่างกันตามรูปแบบการศึกษา เช่น ถ้าต้องการศึกษาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการเขียนรายงานของนักศึกษาพยาบาล ลักษณะคำถามการวิจัยในการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา คือ “ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักศึกษาพยาบาลเกี่ยวกับการเขียนรายงานเป็นอย่างไร” ส่วนลักษณะคำถามการวิจัยในการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา คือ “วัฒนธรรมการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลที่ใช้ในการเขียนรายงานเป็นอย่างไร” หรือถ้าเป็นการศึกษาในเชิงทฤษฎี พื้นฐาน ก็จะมีลักษณะคำถามการวิจัย คือ “พฤติกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการเขียนรายงานของนักศึกษาพยาบาลเป็นอย่างไร” หรือ “นักศึกษาพยาบาลมีกระบวนการเรียนรู้ในการเขียนรายงานอย่างไร” อย่างไรก็ตาม ในแต่ละคำถามการวิจัยทุกรูปแบบ ก็จะต้องพัฒนาคำถามย่อยเพื่อมุ่งสู่การตอบที่มีทิศทางชัดเจน รวมทั้งพัฒนาแนวคำถามเพื่อเก็บข้อมูลต่อไป

3. แบบแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล (data collecting pattern) การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยทั้ง 3 รูปแบบ อาจประกอบด้วยเทคนิคต่างๆ ที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกันดังกล่าวมาแล้ว แต่ก็มีความแตกต่างบางประการ คือ แบบแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยามักจะใช้และเริ่มต้นด้วยการสัมภาษณ์เป็นหลัก และใช้วิธีการสังเกตหรือวิธีอื่นร่วมก่อนข้างน้อย ขณะเดียวกันในรายงานวิจัยเชิงทฤษฎีพื้นฐานและงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา อาจจะเริ่มต้นด้วยการสังเกตหรือการเข้าไปอยู่ร่วมหรือคลุกคลีกับบุคคลหรือกลุ่มชุมชนในสถานการณ์ที่ศึกษา แต่ในงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา จะใช้ระยะเวลาานานกว่า เพื่อให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสิ่งที่เรียกว่าเป็นวัฒนธรรม นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบถึงแบบแผนและวิธีการเก็บข้อมูลจะ พบว่างานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาจะต้องอาศัยความหลากหลายในทุกรูปแบบ และมีลักษณะของการเป็นธรรมชาติหรือไม่เป็นทางการมากกว่า

4. วิธีและขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

(analytic method) วิธีการและขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยทั้ง 3 รูปแบบ มีรายละเอียดที่แตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นกับระเบียบวิธีในศาสตร์สาขา ที่มีความเหมาะสมในการเลือกใช้และความชอบของบุคคล ดังเช่น ในงานวิจัยเชิงทฤษฎีพื้นฐานและงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ส่วนใหญ่วิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยการเปรียบเทียบ และสร้างสมมุติฐานเพื่อนำไปสู่การทดสอบและสร้างทฤษฎีจากข้อมูลที่รวบรวมได้ ส่วนรายละเอียดของ แต่ละขั้นตอนจะขอเสนอในตอนต่อไป

สรุป การวิจัยเชิงคุณภาพทั้ง 3 รูปแบบ แม้จะมีความเหมือนและความแตกต่างบางประการ ดังกล่าวข้างต้น แต่ก็พบว่า ความเหมือนมีมากกว่า ความแตกต่าง และในความต่างนั้นก็มีความโดดเด่น หรือลักษณะพิเศษที่มีคุณค่าทางการวิจัยเพื่อมุ่งสู่ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงความ รู้สึก ความหมาย ความรู้ ประสบการณ์ พฤติกรรม หรือวัฒนธรรม ที่เป็นองค์รวมของบุคคล และการมีชีวิตร่วมของบุคคล ซึ่งผู้ศึกษาหรือผู้วิจัยจะต้องใช้เวลามากและมีความ

เสียสละเวลาพอสมควรในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และเขียนรายงาน ดังนั้น ผู้เขียนจึงหวัง เป็นอย่างยิ่งว่า บทความนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้วิจัยได้ เข้าใจถึงระเบียบวิธีการวิจัยทั้งสามรูปแบบ รวมทั้ง สามารถเลือกและตัดสินใจใช้วิธีการที่เหมาะสมให้ สอดคล้องกับคำถามเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่าง ดี รวมทั้งช่วยพัฒนางานวิจัยเชิงคุณภาพให้มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคมและวิชาชีพอย่าง เต็มที่

เอกสารอ้างอิง

- ชาย โพลิตา. (2531). การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิควิจัยภาคสนาม กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัย ประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศุภิมา นวศ์สุภาพ. (2537). นางงามตุ๊กตา : การศึกษากระบวนการกลายเป็นหมอนวดไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม.
- อาภรณ์ เชื้อประไพศิลป์. (2535). การวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล ในเอกสารประกอบการประชุม วิชาการสำหรับพยาบาลใน 14 จังหวัดภาคใต้ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 9 -11 มีนาคม.
- Baker. C : Wuest, J. and Stern, P.N. (1992). Method slurring : the grounded theory/phenomenology example. *Journal of Advanced Nursing*, 17, 1355-1360.
- Gadamer, H.G. (1976) *Philosophical hermeneutics*. Los Angeles, California : University of California Press.
- Morse JM. (1994). *Critical issues in qualitative methods*. Thousand Oaks : Sage Publication.
- Playger KA. (1994). Hermeneutic phenomenology : A methodology for family health and health promotion study in nursing. In P. Benner (ed). *Interpretive phenomenology : Embodiment, caring, and ethics in health and illness*. (65-83). California : sage publications, Thousand Oaks.

Sandelowski L. (1986). **The problem of rigor in qualitative research. *Advances in Nursing Science*, 8, 27-37.**

Soreell, J.M. and Redmod, G.M. (1995). Interviews in qualitative nursing research : differing approaches for ethnographic nad phenomenological studies. ***Journal of Advanced Nursing*, 21, 1117-1122.**

Spradley, J.P. (1979). **The Ethnographic study interview.** New York : Holt, Rinehart and Winston.

Streubert, H.J. and Carpenter, D.R. (1995). **Qualitative Research in Nursing : Advacing the humanistic imperative.** Philadelphia : J.B. Lippincott.